

მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარების თავისებურებები თანამედროვე საქართველოში

მაყვალა სხირტლაძე,

საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი

რეზიუმე

ქვეყნის ეროვნული ეკონომიკის განვითარება მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარებაზე. ეს მიიღწევა ქვეყნის სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალის ეფექტიანად გამოყენებით.

სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალი რთული, მრავალნახანაგოვანი ეკონომიკური კატეგორიაა. მისი შექმნა საკმაოდ ძნელი, ხანგრძლივ დროსთან დაკავშირებული და ძვირადღირებული პროცესია, რომელიც, სოლიდურ ფინანსურ რესურსებთან ერთად, მთელ რიგ შიდა თუ გარე ფაქტორებზეა დამოკიდებული. სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალის შექმნა და ეფექტურად გამოყენება კი მაღალგანვითარებულ ქვეყნებს ხელეწიფებათ.

საქართველოსათვის ერთ-ერთი ურთულესი პრობლემა წლების განმავლობაში შექმნილი მძლავრი სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალის დარჩენილი ბირთვის შენარჩუნება, აქტუალიზება და ეფექტურად გამოყენებაა. საჭიროა სახელმწიფოსაგან ამ პრობლემისათვის მეტი ყურადღებაა ფინანსური რესურსების შექმნა-მოძიება და მათი მიზანმიმართული გამოყენება.

Summary

Science is the most important branch of the national economic. Of its development is largeiy dependent on the developmnt of individual industries of the national economy of their competitiveness products on the world market and eventually of the economic growth in the country.

In the transition period, the science was in serious crisis. Significantly decreased its resource provision. Therefore, to save the industry it's becessary to develop the national science policy.

მეცნიერება და ტექნოლოგიები ეროვნული ეკონომიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სფეროა. მის არსებობასა და განვითარებაზე მნიშვნელოვანადაა დამოკიდებული ქვეყნის ინტელექტუალური პოტენციალის ეფექტური ფუნქციონირება, ქვეყანაში წარმოებული პროდუქციის მაღალი კონკურენტუ-

ნარიანობა როგორც ქვეყნის შიდა, ასევე საგარეო ბაზრებზე სამეურნეო სუბიექტების გამართული სამეურნეო საქმიანობა და საბოლოო ჯამში კი ქვეყნის ეკონომიკური ძლიერება, მოსახლეობის კეთილდღეობა, ეროვნული მეურნეობის ეკონომიკური ზრდა და ა.შ.

მკაცრ კონკურენტულ ბრძოლაში წარმატების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია კონკურენტუნარიანი ანუ მეცნიერებატევადი პროდუქციის წარმოება. მეცნიერებატევადია პროდუქცია, რომელიც უახლოესი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების ბაზაზე იწარმოება. ეს კი ძირითადად ქვეყანაში სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის დონეზეა დამოკიდებული.

ცნობილი ფაქტია, რომ სამეცნიერო-ტექნიკური ცოდნა არის ქვეყნის ეკონომიკური და სამხედრო ძლიერების მთავარი ფაქტორი, მისი ეროვნული უსაფრთხოების ბირთვი. იგი ხალხის რეალური კეთილდღეობისა და ეკონომიკური ზრდის მთავარი პირობაცაა. მთელი ეროვნული პროდუქტის მნიშვნელოვანი ნაწილი სწორედ ინოვაციების ხარჯზე მიიღება.

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში ყველაზე აქტუალური გახდა სახელმწიფო როლის გაძლიერების საკითხი მეცნიერების, კულტურის, საერთოდ ეკონომიკის სფეროში. ორი საუკუნის მიჯნაზე ეკონომიკური განვითარების მსოფლიო რეალობა ადასტურებს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პროცესებში სახელმწიფოს მზარდ როლს.

საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ ეტაპზე, მთელი მოსახლეობის მატერიალური უზრუნველყოფის დაცემასთან ერთად, უკანა პლანზე გადაინია სულიერმა და კულტურულმა ღირებულებებმა. ამიტომ მეცნიერება საზოგადოების, ქვეყნის მაგისტრალური ინტერესების მიღმა დარჩა. თუმცა, რასაკვირველია, აღიარებული ფაქტია, რომ საზოგადოებას მეცნიერების განათლებისა და კულტურის გარეშე არსებობა არ შეუძლია. მეცნიერება, ფაქტობრივად, თვითგადარჩენისა და თვითუზრუნველყოფის იმედად დარჩა.

თუ საქმის არსში რეალურად ჩანვდებით, დავინახავთ, რომ მეცნიერება არ შეიძლება იყოს არც კომერციული და არც მომგებიანი დროის ფაქტორის გათვალისწინებით (მოკლე პერიოდი გვაქვს მხედველობაში, თორემ არანაირი ეკონომიკური ეფექტი მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების შედეგების წარმოებაში დანერგვის გარეშე არ მიიღება). თავისი არსით ცოდნის წარმოება ვერ თავსდება საბაზრო კომერციული სისტემის ჩარჩოებში, მეცნიერების

ეკონომიკური ეფექტი ხშირად განუსაზღვრელი დროითაა გადადებული. ცოდნის ნაყოფს, როგორც წესი, მომდევნო თაობები იმკიან. საზოგადოება თავისი განვითარების ამა თუ იმ ეტაპზე ფულს აბანდებს ცოდნის მისაღებად და რაც უფრო მეტია ეს უკანასკნელი, მით უფრო უკეთესია ეს საზოგადოებისათვის, მისი მომავლისათვის. მეცნიერების განვითარებისათვის საზოგადოება გამოძებს ხოლმე სახსრებს, რისთვისაც შეიმუშავებს დარგის საფინანსო უზრუნველყოფის რთულ სისტემას, პირველ რიგში, საბიუჯეტო სისტემის ანუ გადასახადების ფორმით. ამ გზით იგი გაინაღდებს უკეთეს მომავალს და ანგარიშს ასწორებს წარსულთან.

მეცნიერება, როგორც საზოგადოებრივი ინსტიტუტი, წყვეტს როგორც საერთო-საზოგადოებრივ, ისე ცალკეული ეკონომიკური სუბიექტების საკითხებსაც. ამიტომ მის არსებობასა და განვითარებაზე პასუხისმგებლობას თავის თავზე იღებს სახელმწიფო. ამით იგი ასრულებს მომავალი თაობების დაკვეთას. მეცნიერების ფუნქციონირების შედეგების მომხმარებელი ჯერ დაბადებული არ არის, ხოლო მისი შეკვეთა უკვე სახეზეა.

გარდამავალი პერიოდის ეროვნულ ეკონომიკაში, ასეთი მიდგომებიდან გამომდინარე, მეცნიერება ყურადღების მიღმა დარჩა. ეკონომიკა ორიენტირებულია მატერიალური წარმოებისა და შემოსავლების უზრუნველყოფის სისტემაზე. მეცნიერების კომერციალიზაციის ცდები, რომელიც ხშირად ზედაპირულად და საქმის გაუაზრებლად ხდება, უშედეგოდ მთავრდება. სახელმწიფო მეცნიერებასთან მიმართებაში, ხშირ შემთხვევაში, უარს ამბობს მის ერთ-ერთ ძირითად ფუნქციასა და პირდაპირ მოვალეობაზე. ამის გამო მის ერთ-ერთ ფუნქციას ამ მიმართულებით მეცნიერების კომერციალიზაციას აკისრებს.

ისეთი სფეროების სრული კომერციალიზაცია, როგორიცაა მეცნიერება, უმაღლესი განათლება, კულტურა, საერთოდ, საზოგადოების სულიერი სფერო, შეუძლებელია ერთი უბრალო მიზეზის გამო. ისინი წმინდა პრაგმატული გაგებით მოგებას არ იძლევიან და თავიანთი ბუნებით შემოსავლებიანი არ არიან. კომერციული შეიძლება იყოს შემოქმედებითი შრომის შედეგები და არა თვით ცოდნის წარმოების პროცესი.

ცოდნის წარმოების პროცესი ხორციელდება ცოდნის ბრუნვისა და დაგროვების საერთო სისტემის სახით, რომლის საფუძველი უმაღლესი განათლებაა. ცოდნის ინდივიდუალური წარმოება არ შეიძლება იყოს საკმარისად ეფექტური ცოდნის არსებული სისტემის დროს. ეს შეიძლება მოხდეს ერთიან მთლიანობაში; შესაბამისი სუბიექტების ურთიერთზემოქმედების სპეციალურად შემუშავებულ სისტემაში, რაც დღეისათვის მხოლოდ სახელმწიფოს თუ ხელენიფება.

კომერციული სტრუქტურები ამ ამოცანას ერთად აღებულნიც ვერ გადაჭრიან. ეს არც არის მათი ამოცანა. ისინი არიან მეცნიერების შედეგების მომხმარებელნი და ამისათვის იხდიან კიდევ უშუალოდ

ან ირიბი ფორმით. როცა მეცნიერული ცოდნის წარმოების პროცესს სახელმწიფო აფინანსებს, მაშინ მისი შედეგებით ყველა სამეცნიერო კოლექტივი და მეცნიერი სარგებლობს.

გარდამავალ პერიოდში ცოდნის წარმოების სისტემასა და წარმოებას შორის ურთიერთკავშირის სირთულის შეუფასებულობამ განაპირობა ამ სისტემის საბაზრო ურთიერთობებში ჩართვის არასწორი გადანაცვება. პრაქტიკაში ეს იმაში აისახა, რომ მეცნიერების სამსახურები იძულებულნი გახდნენ დაკავებულებიყვნენ მათთვის შედარებით უცხო და არატრადიციული საქმიანობით. ახალი ცოდნის წარმოების და მათი მომავალი თაობებისათვის გადაცემის მაგივრად, ისინი სახსრებს ქმნიდნენ თავისთვის და სამეცნიერო კვლევებისათვის.

აქ აუცილებელად უნდა აღინიშნოს ერთი გარემოება, მეცნიერება, როგორც ნებისმიერი საკმაოდ სოციალიზირებული სისტემა, მყარი წარმონაქმნია. იგი მარტივად არც იქმნება და არც ქრება. მეცნიერს კონსერვატიზმის ძალით (კარგი გაგებით), არც შეუძლია უარი თქვას თავის ძიებებზე. მეცნიერული ცოდნის წარმოების სისტემა ისწრაფის მთელი ძალისხმევით შეინარჩუნოს თავისი თავი და უმეტესწილად ამას ახერხებს კიდევ.

მეცნიერებაში ბოლო პერიოდში ბევრი გადაუჭრელი პრობლემა დაგროვდა. მეცნიერების განვითარების ადრეული სისტემა ცნობილი და აპრობირებული ფორმით დღეს უკვე აღარ გამოდგება. მეცნიერების მართვის, დაფინანსების, დაგეგმვის ადრე არსებული სისტემა თავისი კონკრეტული მეთოდებით გამოდიოდა სულ სხვა ეკონომიკური, პოლიტიკური და იდეოლოგიური პარადიგმებიდან. მისი პრინციპები უკვე აღარ შეესაბამება თანამედროვე კარდინალურად ცვლებად სამყაროს.

პირველ რიგში, აუცილებელია მეცნიერების მართვის არსებული სისტემის რეორგანიზაცია. ერთი რამ ცხადია; სახელმწიფომ უნდა შეინარჩუნოს ცოდნის წარმოების სისტემის საზოგადოებრივი მართვა, კონტროლი და სტიმულირება. თავისთავად, დღის წესრიგში დგება მეცნიერების დაგეგმვის ახლებურად გააზრების საკითხი. იგივე შეიძლება ითქვას მეცნიერების დაფინანსებაზეც.

მეცნიერების მართვის დაგეგმვისა და დაფინანსების სისტემა, რომელიც მოერგება და მისაღები იქნება საბაზრო სისტემაზე გარდამავალი ქვეყნისათვის, დღეს სრულყოფილად დამუშავებული არ არის.

საზოგადოება ვალდებულია და შეინარჩუნებს კიდევ მეცნიერებას. რაც უფრო ჩქარა იქნება ეს გააზრებული, მით უფრო ნაკლები იქნება ამ სფეროში დაშვებული შეცდომებით გამოწვეული ნეგატიური მოვლენების შედეგების სიმძიმე.

საქართველო გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყანაა და მის ეროვნულ მეურნეობაშიც, ბუნებრივია, ზემოთაღნიშნული პროცესები, მართალია, სპეციფიკურად, მაგრამ საერთოდ მაინც ტიპური მოდელით ვითარდება. თუ გავითვალისწინებთ იმას,

რომ ქვეყანას XX ს. 90-იან წლებში საკმაოდ განვითარებული სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალი ჰქონდა, ცხადი შეიქმნება, რომ ზემოთაღნიშნული პრობლემაც მეტად მნიშვნელოვანია მისი ეკონომიკისათვის.

დღეისათვის დარგის წინაშე უამრავი, ერთი შეხედვით მწვავე, პრობლემა დგას. საერთოდ არ არსებობს სტატისტიკური აღრიცხვა. არა და ქვეყანას დარგის განვითარების დიდი პოტენციალი აქვს. განსაკუთრებული განსჯის საგანია დაფინანსების პრობლემა.

სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პოტენციალი ეროვნული სიმდიდრის ერთ-ერთი ელემენტია. ამიტომ მისი შექმნა, შენარჩუნება და ეროვნული ეკონომიკის სამსახურში ჩაყენება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრობლემაა, რომელიც დღეს საქართველოს ეკონომიკის წინაშე დგას.

შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოს ეროვნული ეკონომიკის განვითარებაში დიდი როლის შესრულება შეუძლია ქვეყნის სამეცნიერო ტექნოლოგიურ პოტენციალს. ისეთ მცირერიცხოვან ქვეყანას, როგორიც საქართველოა, თანამედროვე მსოფლიო თანამეგობრობაში ადგილის დამკვიდრება მნიშვნელოვანწილად ინტელექტუალური კაპიტალით შეუძლია, რისი პოტენციალიც ქვეყანას ნამდვილად აქვს. საჭიროა ეროვნული მთავარობის, საზოგადოების მეტი ძალისხმევა, რათა ეროვნული ეკონომიკის ეს უნიკალური კომპონენტი ქვეყნის აღმავლობის სამსახურში ჩადგეს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ლ. ქოქიაური. ინტელექტუალური პოტენციალი, თბ., 2011 .
2. ლ. ჩიქავა. ინოვაციური ეკონომიკა, თბ., 2006.
3. გ. ჯოლია. დ. სეხნიაშვილი, ცოდნის ეკონომიკა და მისი მართვა თბ., სტუ გამომცემლობა, 2010 .